

983p

Az Iskolai Filmintézet diafilm sorozata
307. szám.

Irodalomtörténeti sorozat: 72

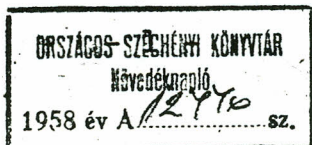
G Á R D O N Y I G É Z A
/1863-1922/

1. Gárdonyi Géza fényképe

Gárdonyi Géza a realizmus egyik egyéni változatának képviselője, érzékeny, élesszemű megfigyelő. Jelentéktelennek lát-szó részletekből, apró elemekből rakja össze hőseinek képét, a magyar élet, a magyar jellem, a magyar történelem egyes esemé-nyeinek hiteles rajzát. A sziv írója, aki csodálatosan egyszerű, meleg, bensőséges hangokat tud megpendíteni különösen, ha gyerme-kekről, öregekről, állatokról, növényekről, az ő falujáról ír. Derűs, békés képeket fest a magyar falu, a magyar paraszt életé-ről, s bár gyakran megszépíti a valóságot, elkendőzi a falu tár-sadalmi problémáit, művei mégis jelentős lépést jelentenek a reá-lis parasztábrázolás útján. Természetének, alakjainak szemérmes zárkózottságával, a nép, a falu józan ábrázolásával, stílusának tömör népiességével, egyszerűségével, nyelvének kristálytisztá magyarosságával Gárdonyi Arany méltó követőjévé és a magyar ifju-ság egyik legkedveltebb, legolvasottabb írójává vált.

2. Gárdonyi Géza édesapja és édesanyja

Gárdonyi Géza magyar szülők magyar gyermeke. Apai ági ősei, bár nevük német, mind magyarul érző, magyarul gondolkodó emberek voltak. Apja Ziegler Sándor Mihály gépész, lakatosmester, Kossuth Lajos egykori fegyvergyárosa. A Zieglereknek emberemlékezet óta lakatosság volt az ősmesterségük. Ziegler Mihály mint vándorle-gény kikerült Bécsbe, ott ügyességével, jó szakmaismeretével, ta-lálmányaival hamarosan vagyont szerzett. 48-ban hazajött és egész vagyonát felajánlotta Kossuth Lajosnak, aki őt hadnaggyá és fegy-vergyára vezetőjévé nevezte ki. Az aradi fegyverletétel után vérdíjat tűztek ki Kossuth fegyvergyárosának fejére, bujdosnia kellett. Később családot alapított és mint különféle uradalmak gép-lakatososa kereste meg szükös kenyerét. Gyermekeinek sokat beszélt 1848/49 dicsőséges napjairól és a gyermek Gárdonyi már a szülő-házban megtanulta gyűlölni az elnyomást, a Habsburgok uralmát. Gárdonyi anyai ági ősei somogyi származású, szintiszta magyarok. Édesanyja Nagy Terézia egyszerű, szerény, minden sorsban megelé-gedett asszony. Az anyai szeretet, önfeláldozás mintaképe. Hét gyermeke közül csak Géza maradt életben és később Géza fiait is ő nevelte, édesanyjuk helyett édesanyjuk volt. Gárdonyi Géza édesanyjától tanult meg szittya-magyarul, de nem gyermekkorában, hanem később Egerben, mikor anyja hozzáköltözött. "Gárdonyi édes-anyja nemcsak fiának, de írásainak is édesanyja, - írja róla uno-kája, Gárdonyi József. Az író asztala mellett élő teljes magyar

tájszótár, népies magyar daloskönyv, a karácsonyi pásztorjátékok, lakodalmi köszöntők, ősi rigmusok, ráolvasások, babonák, varázslatok összeválogatott elevenbetűs gyűjteménye."

3. Gárdonyi szülőháza Agárd-pusztán

A fejérmegyei Agárd-pusztán ebben a kisablakos, hosszú cselédházban lakott Ziegler Mihály, a Nádasdy grófok uradalmi ~~généralé, az uradalmi kovácscsal és közművessel együtt. Ma a ház oldalán márványtábla hirdeti:~~

Itt született Gárdonyi Géza
magyar író
1863. augusztus 3-án.

Íróink gyermekkori emlékei azonban nem Agárdhoz, hanem más magyar falvakhoz, legfőképpen a borsodmegyei Sály-hoz fűződnek. Apját valami ideges vándoröszön hajtott ide-oda, szinte évről-évre máshová költözködtek, másutt próbáltak szerencsét. Sály községben járt Géza elemi iskolába /1870-73/. Sály törpe házai, hallgató utcái, szükszavu parasztjai, vig menyecskéi, leányai később színesen elevenednek meg Gárdonyi Géza írásaiban, főképp "Az én falum"-ban.

4. A Kálvin-téri református gimnázium épülete. /Ma általános iskola/

Gárdonyi Géza gimnáziumi tanulmányait Sárospatakon kezdte meg, majd mikor a család Pestre költözött, a Kálvin-téri református gimnáziumban folytatta.

5. Eger látképe

A Ziegler család anyagi helyzete ebben az időben már igen zilált. Géza nem fejezhette be a gimnáziumot. Édesapja sokat betegeskedett, s azt akarta, hogy minél előbb diploma legyen fia kezében és el tudja tartani a családot. Ezért 1878 szeptemberében Ziegler Géza beiratkozott a tanítóképző első osztályába, Egerben, abban a városban, ahol később otthonra talált.

6. Gárdonyi Géza képzős korában

Diákélete keserves nélkülözésekkel teli, nem ismeri a vídám gondtalanságot. Az érsektől kapott tanulmányi segélyből, gyermekek tanításáért kapott pénzből csak a legszükségesebbekre telik. Otthonról, súlyos beteg édesapjától nem számíthat segítségre.

7. Az Egri Liceum épülete /Ma pedagógiai főiskola/

Három évig 1878-81-ig volt Gárdonyi az egri tanítóképző növendéke. A liceum épületében ebben az időben tanítóképzőn kívül teológia, jogakadémia, kereskedelmi iskola is működött. A fiatal Gárdonyi már képzős korában elindult az irodalmi pályán. "Drukk" címmel tréfás diáklapot adott ki, irogatott, rajzolt két egri szépirodalmi, illetve élclapba. Diákkori naplójában ezt olvassuk: Irok beszélyeket nagy kedvvel. Istenem, beh szeretnék irodalmi pályára lépni!"

8. Folyosórészlet az Egri Liceum épületében

A gyönyörű Liceumból a napi munka, s kisdíákok korrepetálása után nyomoruságos diákszállásra tért haza Gárdonyi Géza. Anyagi nehézségei még fokozódtak, amikor 1879-ben meghalt az édesapja. Édesanyja és két akkor még élő testvére Szőlősgyőrökre költözött, ahol némi támogatást remélhettek a rokonoktól. A gondok, nélkülözések, szeretett édesapja elvesztése erősen megviselték a fiatal Gárdonyi szervezetét és idegeit. Osztályzatai a képzőben igen változatosak. III. éves korában félévkor megbukott magyarból. Ezt a bukást pedig igazán nem érdemelte. Ő írta az egész osztály magyar dolgozatait egy-egy hatosért. Megszokta, hogy ugyanazt a témát többféleképpen lássa, érezze, fogalmazza, stilusérzéke fejlődött. Tanára azonban azt gondolta, hogy Ziegler Géza a szerzője annak a bohózatnak, melyben őt kifigurázták és az osztályzattal akarta a rajtaesett sérelmet megbosszulni.

9. Gárdonyi Önarcképe karádi tanítósa idejéből

A tanítóképző elvégzése után Gárdonyi hazament Szőlősgyőrökre édesanyjához. Majd elvállalta a szomszédos Karád községben a segédtanítói állást. Itt azonban nem adták meg járandóságát, valósággal nyomorgott. Ott hagyta hát Karádot és álláskereső utra indult. Pécssett keresett elhelyezkedést, de eredménytelenül. Később ezt a Mecseken átvezető utját örökitette meg az Egri Csillagok első részében. 1882-ben a veszprémmegyei Devecser községben kapott segédtanítói állást. Helyzete azonban itt sem volt jobb. Fizetése el-elmaradozott, bánatában tizenkilencéves fejjel, tizenkilencéves tollal és csalódott szerelemmel a háta mögött verseket írt és regényírásba kezdett. 1884-ben Sárvárra helyezték át, ahol már több időt szentelt az irodalomnak, mint a tanításnak. Megtanult angolul, franciául, németül, lefordította Shakespeare Julius Cézárját és Victor Hugo "Századok Legendáit". Szakcikket írt a Vas megyei Lapoknak, a Néptanítók Lapjának, verset, humoreszket a Dunántulnak. Mindez azonban nem változtatott anyagi helyzetén, nyomorán. Kinevezték Dabronyba kántortanítónak, de az iskola, a tanítás mindjobban terhére volt. Édesanyjának, öccsének eltartási gondja is rá nehezedett. Fizetését nem kapta meg, kölcsönöket vett fel a dabronyi püébanostól, aki látszólagos jóindulatával, ígéreteivel behálózta, majd nyakába varrta unokahugát. Gárdonyi házassága szerencsétlen. Családi tragédiájáról azonban soha nem beszélt senkinek, minél mélyebbre akarta rejteni szívét a kíváncsiak elől, "láthatatlan ember" akart maradni.

10. A tanítóbarát c. lap címlapja

Tanítói állását otthagyta és ujságíróként próbált elhelyezkedni Győrben. Három hónapig a Hazánk c. győri lap munkatársa volt, itt tanulta meg a nyomdaművészet és ujságszerkesztés technikáját. 1886-ban megindította a "Tanítóbarát" c. folyóiratot, amely kezdetben szakirodalmat, nyelvészeti cikkeket, szépirodalmat is adott, később azonban mindjobban átsiklott a humor terére és egyáltalán nem biztosította szerkesztője és kiadója megélhetését.

Gárdonyi Pesten próbálkozott a Budapesti Hirlapnál, Egyetértésnél, Függetlenségénél, majd Szegeden a Szegedi Híradónál, Aradon az Arad és Vidékénél. Végül is Pesten kötött ki, mint a Budapesti Hirlap belső munkatársa. Az ujságírás hajszája, a nyomdagép katogása fokozott tevékenységre készítette. Nem ért rá írásainak megérlelésére, bírálatára. Amit irt, az azonnal kiadhatta. Különböző álnevek alatt ponyvairással is foglalkozott. Nagy népszerűsége tett szert Göre Gábor bíró uram leveleivel. Tapasztalatlan, ügyefogyott, esetlen paraszthalakjainak városi kalandjai élénk derüt keltett a városi olvasóközönség körében.

11. A Lámpás /Szinlap és regény cimlap/

Gárdonyi azonban hamarosan szakított a hazug és a városi polgárság izlését tükröző parasztábrázolással. Első lépését a reális parasztábrázolás felé a Lámpás c. kisregénye jelentette, melyet napjainkban drámai feldolgozásban is láthatunk. A regény 1894-ben jelent meg Főhőse, "a lámpás" Kovács Ágoston néptanító, azaz maga Gárdonyi Géza.

Lámpásának fénye rávilágít a magyar falvak elmaradottságára a múlt században, a magyar paraszt kiszolgáltatottságára az urak Magyarországon, a feudális klerikális hatalmak, a felekezeti iskolarendszer visszaéléseire, az urak, papok kényekedvének kiszolgáltatott nyomorgó magyar néptanítók életére. Kovács Ágoston néptanító, felesleges tárgyak, szajkózása helyett gyakorlati ismeretekre, lángoló hazaszeretetre, a nemzeti hagyományok megbecsülésére oktatja faluja rongyos kis népeit. De a magyar néptanítók munkáját nem becsüli meg az uri Magyarország. 50 éves működés után Kovács Ágoston ezüst érdemkeresztet kap ugyan Öfelségétől, de ugyanakkor az udvari lovászt néhány éves szolgálata jutalmául az arany érdemkeresztrel jutalmazzák. Gárdonyi életének, házasságának, tanítóskodásának keserű élményei és tapasztalatai a való élet eleven erejével hatnak reánk ma is a Lámpás olvasásakor.

12. Az én falum. /Cimlap/

Még-életteljesebb, reálisabb a magyar falu, a magyar paraszt életének rajza Gárdonyi kétkötetes elbeszélés-gyűjteményében, "Az én falum"-ban. "Az én falum" cím alatt ez a sor lapul: "Egy tanító feljegyzései márciustól-decemberig". S az elbeszélésekben az olvasó valóban egy magyar tanító szíve dobogását érzi az iskolapadok előtt, egy tanítóét, aki megosztja, átérzi, átéli a kismezitlábas parasztygyerekek, az apró parasztkunyhók minden örömét és bánatát. Az életből ellesett és páratlan egyszerűséggel előadott történetek jórészt Gárdonyi devecseri, sárvári, dabronyi tanítóskodásának élményeiből, megfigyeléseiből születtek. Bennük főként Gárdonyinak a parasztság iránti szeretete, természetszeretete bilincseli le az olvasót. /Kék pille, Virágok és bogarak, A festő falun, Büntárgyalás, Ebéd a körtefa alatt, stb./ Gárdonyi meglátja a magyar paraszt természetének sok sajátos vonását, a kevésszavu keleti nyugalmat, a hirtelen lobbanó haragot, a csak-azértis dacosságot. Meglátja, bár nem élezi ki a magyar falu igazi problémáit is, a szociális ellentéteket, a földéhséget,

szegénységet, kiszolgáltatottságot. /A török bankó, Tanácskérés/
Egy angol olvasó, aki eredetiben olvasta "Az én falum" novelláit
így nyilatkozott: "Éreztem e kötetek olvasásakor, hogy eljutot-
tam egy nemzet lelkének látásához. Éreztem, hogy e könyv több
mint írás. Ez a könyv a magyar nép kemény lapokba szorított szive.
"Az én falum" az egykorú népszinművek idillikus, problémákat el-
hallgató parasztábrázolásához viszonyítva nagy lépést jelentett
a reális parasztábrázolás után.

13. Gárdonyi Lakóház Egerben

Gárdonyi a terhes újságíró robottól szabadulni szeretne,
"Író akarok lenni, - írja - aki előbb gondolkozik s azután mártja
a tollát és nem újságíró, aki előbb mártja a tollát és csak az-
után gondolkozik". Amikor csak teheti, menekül a főváros hajszás
életéből, menekül a millenáris ünnepségeken, a Habsburgok előtt
hajbókoló magyar urak elől. "A király beszédétől meg a Getter-
haltétől az ezredik ünnepen rosszul lettem. Ebéd után betegen fe-
küdtem le." - írja ekkor Gárdonyi és a nemesi nemzetfelfogás ön-
imádata elől Petőfi segesvári sírjához utazik. Egy alkalommal
1897-ben Egerbe látogat, hogy felelevenítse diákkori élményeit.
Bejárja a várost, a várat, a vár mögötti sánct, megragadja a
város fekvésének szépsége. Megvásárol egy kis parasztviskót a
sáncon, melynek a helyén hamarosan felépül a mai Gárdonyi-ház.
Itt élt és alkotott az egri remete 1897-től egészen 1922-ben be-
következett haláláig.

14. Gondolattermő ut és folyosó

Gárdonyi végtelenül élvezte egri otthonát, a kertet, a ki-
látást, a jó levegőt, a természetet. Kertjének fáit, bokrait, vi-
rágait mind ő ültette, gondozta végtelen szeretettel. E folyosón
a kertben sétálgatva születtek gondolatai, legjobb művei. Itt az
egri vár tövében, az egri csillagok alatt álmodta vissza a hősi
magyar multat, Eger vár hősi védelmét.

15. Az Egri Csillagok fedőlapja és belső címlapja /Gárdonyi saját- kezű ajánlásával/

1901-ben készült el az Egri Csillagok c. regény, amely
Gárdonyi válasza volt az uralkodó osztály Habsburgokat ünneplő
ezeréves ünnepségeire. Gárdonyi igaz történelmet ír regényalak-
ban, Megeleveníti Budavár elestét, Török Bálint fogságba esését,
a török elleni honvédő harcok hőseit, Eger vár élet-halál harcát.
Elénk vetíti a kor lényeges problémáit: a Habsburgok magyarellen-
es politikáját, a feudális urak hazaáruló magatartását, akik nem
nyújtanak segítséget a hozzájuk forduló Dobó Istvánnak. Rámutat,
hogy Dobó és társainak eredményes harca a falvakból beözönlött
nép, a tömegek, az egyszerű névtelen közkatonák hősiességén, tá-
mogatásán, áldozatkész hazaszereteten alapszik.

16. Az Egri Csillagok első részének kézírata

A regény első odavetett címe "Gergő-diák" volt, majd "Hold
és Csillagok" végül ezt a címet írta rá határozott vonásaival Gár-

donyi: Egri Csillagok. A regény főhőse Bornemissza Gergely job-
bágy származású törökverő hős. Gárdonyi maga mondja el naplójá-
ban hogyan terelődött figyelme Bornemissza Gergelyre, hogyan
lett Gergő diák regényének főhőse. Fiával sétált az egri várban,
Elmesélte neki a várostrom egész történetét. A gyermeket legjob-
ban Bornemissza Gergely alakja érdekelte, róla kérdezősködött
legtöbbit. "Ekkor gondoltam rá, hogy ennek a Gergely diáknak az
életét meg kellene írnom regénynek. Micsoda kedves, vidám, bá-
tor és eszes ember! Nekem a gyermeki lélek érzékeny tükrében
kellett meglátnom, hogy csakugyan ez a legérdekesebb alakja az
egri ostromnak."

17. Gergő deák /Biai Főglein István illusztrációja/

A regény első és második része /Hol terem a magyar vitéz?
Oda Buda/ Bornemissza Gergely gyermek- és ifjúkorát mutatja be.
Kedves képpel kezdődik a regény: A kis hétesztendős Gergely és
pajtása, a földesúr öt éves leánykája, Cecey Éva a patakban für-
denek. Törökök elrabolják őket, de a szemfüles, ügyes Gergő Évá-
val együtt hazaszökik. Hirtettség a törökökről, elhárítja a falu-
ját fenyegető veszedelmet. Megismerkedik Dobóval, aki hősi példa-
képe lesz. Majd Török Bálint udvarába kerül, együtt nevelkedik a
Török fiukkal és ott van ura közelében, amikor a török 1541-ben
csellel elfoglalja Buda várát és elfogja Török Bálintot. Gergely
életének tükrében meglátja az olvasó a kor jelentős eseményeit,
alakjait: Budavár ostromát és elestét, Izabella királynét és ud-
varát, Török Bálintot és családi körét, Tinódi Lantos Sebestyén
alakját.

18. Arcképek az Egri Csillagokból /Lőrincz Gyula grafikus alko- tásai/

A regény mellékszereplői is kitűnően jellemzett alakok:
A ravasz szulján, aki csellel veszi be Budavárát, Jumurdsák, a
babonás félszemű janicsár aga, Cecey, a falábu törökverő hős és
Gergő nevelőapja, Török Bálint, "a rab oroszán".

19. A Héttorony /Jedikula/, Török Bálint börtöne

A regény harmadik része "A rab oroszán" Gergely deák és
felesége Cecey Éva, Török Jancsi és Mekesey István konstantiná-
polyi útját mondja el. Ki akarják szabadítani a "rab oroszánt",
Török Bálintot a Héttoronyból, a szultán fogságából. Veszélyes,
Kalandokban gazdag, de sikertelen utjuk a bátorságnak, hősie-
ségnek, leleményességnek valósgoos iskolája. Gárdonyi maga készi-
tette e fényképfelvételt a Héttoronyról, Török Bálint börtönéről.
Alapos helyszíni tanulmányokat végzett Törökországban, Sztambul-
ban, dallamokat, szertartásokat, szokásokat, élő török alakokat
figyelt meg és jegyzett le.

20. XVI. századbeli metszet az Egri Várról

A regény két utolsó része /Eger veszedelme, Hődfogyatko-
zás/ foglalkozik Eger vár 1552. évi hősi küzdelmével. Gárdonyi
rendkívül alapos, komoly, kortörténeti tanulmányokat végzett a
Nemzeti Múzeum régiséggyűjteményében, a bécsi császári levéltárban, a

konstantinápolyi szultánmuzeumban. Attanulmányozta Veransicsot, Hammert, Busbecquet, Dsialzade Musztafát, Orteliust, a Hadtörténeti Közleményeket:

21. Így látta Gárdonyi a várat és a várost

Gárdonyi háza ablakán kitekintve az Egri várra látott, meg-elevenítette, visszaálmedta a vár hősi multját. "Olyan regényt akarok írni, - írja, amely nem szinfalnak használja a multat, hanem lámpás, bevilágít az elmúlt századok sötétségébe." Terve sikerült. Az Egri Csillagok történelmi hitelessége vitathatatlan.

22. Bornemissza Gergely deák bástyája az Egri várban

Az Egri Csillagok főhőséről, Bornemissza Gergely deákról nevezték el a vár egyik bástyáját. Bornemissza a regény központi alakja. Mihelyt hírért vette, hogy a török Eger ellen fordul, Doboóhoz, az egri vár kapitányához sietett vitézeivel. Mindenütt ott volt a legnehezebb helyen, kitartással, hősiességgel, bátorsággal, eszével, leleményességével szolgálta hazáját. Ujfajta puskaport kevert, ágyugolyót, robbanó fegyvereket, tüzes kerekeket szerkesztett, amelyek megrémítették s szánával pusztították el a támadó törököket.

23. Varkech-kapu az Egri várban

A tulerével támadó török szinte rommá lövi Eger várát, de bevenni nem tudja. Mintegy 12 ezer ágyugolyót szednek össze az ostrom után, amelyekből még ma is őriznek néhányat. Aránylag épen maradt meg a vár egyik bejárata, a Varkech-kapu.

24. Dobó István siremléke az egri várban

25. Dobó István szobra Egerben

Az ostrom leírása mellett a jellemábrázolás eleven ereje is lebilincselő az Egri Csillagokban, Dobó, Mekcsey, Bornemissza, Bolyki Tamás, Zoltay, Nagy Lukás és a többiek mind egyének, életteljes alakok, különösen kiválik Dobó István alakja, a férfiaság, álhatatosság, jellemesség megtestesítője, Előrelátó, okos, a legóvatosabb és egyuttal a legmerészebb az egri hősök közül.

26. Az egri vár alaprajza

Gárdonyi regénye a páratlanul élénk várostrom jelenetekkel, valóságos prózai eposz. Elénk varázsolja a vár földalatti és földfeletti részeit, a legapróbb részletességgel.

27. Aknafigyelő folyosó az Egri várban

Ilyen földalatti kazamata folyosókon juthatott be Bernemisszáné Cecey Éva a várba. Cecey Éva a regény egyik legkedvesebb, legfokonszenvesebb alakja. Gyengéd, álhatatos feleség, aki elrabolt gyermekéért, férjéért, hazájáért mindenre képes. Gárdonyi e sorokkal állít örök emléket az anyai szeretetnek: "Minden erőnél erősebb erő: anyai szeretet! Emberi testbe öltözött napfény! Isten szivéből leszállott szent láng, haláltól nem félő

erős gyöngeségi Te, aki otthagysz biztos hajlékot, puha párnádat, minden kényelmet, hogy a halál erdején alakoskodjál át veszendő szeretteidhez! Te, aki lebecsátkozol a föld mélységében Te, aki gyöngé karoddal akarsz áttörni a falon, amelyre fegyveres fe-nevadak százezre üvölt tehetetlenül! Te, aki nem ismered a lehetlent, ha arról van szó, akit szeretsz, ha együtt kell szenvedned, meghalnod is vele - csodállak téged asszonyi szíved.

28. Az egri nők /Székely Bertalan festménye/

Csodálattal adózott Gárdonyi Géza Székely Bertalannal együtt az egri nők hősiességének. Bemutatja, hogyan harcolnak férfiként az omladozó várfalon az anyák, feleségek, Bernemisszáné, özvegy Baloghné, Kocsis Gáspárné, Vass Ferencné és még sok más névtelen asszony, hogyan öntenek forró olajat, olajat, vizet, szurkot az ostromlétrákon telengő törökökre. - Gárdonyi regénye, a hős egri férfiak és nők példája áldozatkész, tetteiben megnyilvánuló hazaszeretetre neveli a magyar ifjúságot.

29. A bor /Cimlap/

Az én falum egyik novelláját Gárdonyi színpadra dolgozta fel "A bor" címmel. A darabban reális jellemábrázolással és lélekrajzzal mutatja be, hogyan koccan össze Baracs Imre és felesége a bor miatt, hogyan hozza meg a házastársak kibékülését sok belső küzdelem után a gyermek. A drámában a dalos, táncos nép helyett, melyet eddig a népszínművekből ismert a közönség, megjelenik a színpadon a falu üde levegője, a maga a nép a maga bonyolult lelki életével, belső problémáival.

30. A láthatatlan ember /Cimlap képpel/

1902-ben készült el Gárdonyi a "Láthatatlan ember" c. regénye. Tíz éve foglalkoztatta akkor már ez a téma. Ismét komoly forrástanulmányokat végzett, elolvasta Thierryt, Fesslert, Priscos rhetort. Priscos rhetor egyik szolgáját, Zétát teszi meg regénye főhővé. Teremt melléje egy hun leányt Emőkét, aki Zétát a hun földre köti. Zéta életének tükrében mutatja be a hunok életét, szokásait, a catalaunumi ütközetet, Attilát és korát.

31. Attila

Attilát és a hunokat Gárdonyi, akárcsak Arany a magyar nép jellemző tulajdonságai alapján ábrázolja. Attila népeinek igazságos atyja, maga bíraskodik, ítélkezik, vitás ügyekben, alattvalói vak hűséggel szolgálják, népe imádja. Temetésén a hun nép fájdalma elemi erővel nyilvánul meg.

32. A catalaunumi ütközet

A regény középpontjában a catalaunumi ütközet leírása áll. A regény főértéke hiteles kor-, társadalom- és néprajz. A főhős itt is egyszerű népi hős, a leírások reálisak, mégis ez a regény elfordulást jelent a realizmustól, emberábrázolásában sok misztikus, pszichologista elem vegyül. Ilyen a regény alap gondolata is: "Az ember nem az, aminek látszik, amit az arca mutat. Az arca nem ő, az ember láthatatlan."

33. Isten rabjai

Gárdonyi harmadik nagyobb méretű történelmi regénye az "Isten rabjai". Kezébe került a Margit legenda, buvárkodni kezdett a középkori kodexirodalomban és egészen belemerült a kolostori életre vonatkozó latinnyelvű középkori szakirodalom tanulmányozásába. Buvárkodásának eredménye az "Isten rabjai" c. regény.

34. Isten rabjai: apácák, fráterek

A regény főszereplője az egyszerű nép fia, Jancsi fráter, a kolostor kertésze. Az ő szemén át pillantunk bele a Nyulak szigetén épült domonkos kolostor apácáinak életébe, IV. Béla király leányának, Margit királyleánynak szent életébe. A regény a realizmus talajától, a való élettől elszakadt, vallási problémákkal, misztikus filozófiával foglalkozó, klastromi visszavonultságban élő egri remetének a műve.

35. Kolostorkert és kut a Margit-szigeten

Az "Isten rabjai"-t is teljes korrajzi hűség jellemzi. Gárdonyi forrásmunkákból oly jól ismerte és oly hiven elevenítette fel a Nyulak-szigeti kolostort, hogy Lux Elek a Margit-szigeti ásatások vezetője, az ő útmutatása nyomán találta meg a klastrom udvarán a kútát.

36. Az a hatalmas harmadik, Kiki a párjával, Szunyoghy Miatyánkja /Cimlapok/

Gárdonyinak az egri magányban írt többi regényei, novellái az egykori társadalomból veszik tárgyukat és előterükben rendszerint egy-egy lélektani probléma, leginkább a férfinek és nőnek kemény, egész életre szóló szerelme áll. Gyakran elvont problémákkal foglalkozik, a valóságot eltorzítja. Misztikus, pszichologista ábrázolásmódja, jellemrajzai nem a való élet talajában gyökereznek.

37. Gárdonyi dolgozószobája

Az egri remete-élete utolsó éveit szakadatlan munkában, ebben a dolgozószobában töltötte el. Rengeteget olvasott, tanult. Könyvtára több mint 9 ezer kötetből áll. Városa, népe megbecsülte: a Magyar Tudományos Akadémia tagjává, a Petőfi és Kisfaludy Társaság tagjává és 1919-ben a Magyar Írók Szövetségének elnökévé választották.

38. Gárdonyi hálószobája

Élete utolsó éveiben sokat betegeskedett. Érzékeny idegrendszerét nagyon megviselte a kiadójával folytatott hosszadalmas per. Alig-alig mezdult ki otthonából: írt, olvasott, zenélt, pipázott, festegetett. A falakon látható képek mind az ő alkotásai. Utolsó munkája, műveinek rendezése, ifjúkori zsengéi, kéziratának, szerzői jogának visszaszerzése volt. Ebben a szobában fejezte be életét 59 éves korában, 1922. október 30-án.

39. Gárdonyi pianinója, hegedűi

Hárem-doleg volt, amivel Gárdonyi élete végéig nem volt megbékülve: a pipája, a hegedűje, meg a kiadója. A pipájával, mert

nem győzte dohánnyal, a hegedűjével, mert sohasem volt helyén a lelke és a kiadójával, aki önkényesen bánt kézírataival s akivel hosszadalmas perbe bonyolódott. - A zenét nagyon szerette. Sokszor napestig hegedült, saját maga komponált darabokat, Dankó Pista és Ányos László jó barátja volt.

40. Eger város gyászjelentése

41. Gárdonyi sirja a Bebek-bástyán

Gárdonyit az egri várban, a Bebek-bástyán az egri hősök vérével áztatott földbe temették. Sírfelirata mindössze ennyi: "Csak a teste", s valóban csak a teste pihen a földben, szelleme ott él műveiben, hat, tanít, igaz hazaszeretetre nevel.

42. Eger, Gárdonyi városa

Eger és Gárdonyi neve összeforrott, a város szívébe zárta az egri remetét. Az utcát, amelyben lakott, még életében Gárdonyi utcának nevezték el. Halála 10. évfordulóján Eger egy másik utcája az Egri Csillagok utja nevet kapta. A Gárdonyi Géza-utca és az Egri Csillagok utja, Gárdonyi kertje, virágos bokrai alatt karolnak össze és tekintenek alá a magasból a Gárdonyi életében és halála után is megbeesülő Egerre.

43. A Gárdonyi Géza színház

Eger város színháza Gárdonyi Géza nevet viseli. 1955-ben Gárdonyi Géza darabjával nyitotta meg kapuit.

44. Gárdonyi Géza arcképe. /Biró Lajos festménye./

45. Gárdonyi Géza szobra. /Budapesten a Bartok Béla uton./

Gárdonyi ma is tanítója, nevelője a magyar ifjuságnak. A magyar múlt ismeretére, hagyományaink megbecsülésére, fajtánk, népünk értékelésére, tiszta, egyszerű magyar beszédre és gondolkodásra tanítja, áldozatos, tettekész hazaszeretetre lelkesíti ifjuságunkat.

